

OBSAH

Úvodní slovo	11
------------------------	----

ČÁST I. TEORETICKÉ ZÁKLADY RODINNÉ TERAPIE

1. Jazyk, metafory a teorie rodinné terapie	17
1.1 Systemický přístup	20
1.2 Sociální konstruování	28
1.2.1 Sociální konstrukce a fakta	28
1.3 Narativní terapie	31
1.3.1 Příběhy jako terapeutické zdroje	31
1.3.2 Narativní verze pravdy	38
1.3.3 Psaní v narativní terapii a výcviku	41
1.3.4 Čtení literatury jako zdroj	42
1.4 Kolaborativní terapie	43
1.5 Jakou teorii potřebuje rodinná terapie?	45
1.5.1 Jakou terapii si přejí klienti?	45
1.5.2 Potřebuje rodinná terapie teorii rodiny?	46
1.5.3 Mezioborovost rodinné terapie	47
2. Gender a rodinná terapie	49
2.1 Odlišnosti mužů a žen a předpoklady o odlišnostech	49
2.2 Implicitní modely rodinných vztahů klientů a terapeutů	50
2.3 Pojem gender	51
2.4 Zdroje našeho genderového přístupu v terapii	52
2.5 Genderové odlišnosti – biologické a sociálně konstruované nejsou polarity	54
2.5.1 Muži a ženy jako ahistorický kulturní vzorec	55
2.5.2 Historické kořeny mocenské nerovnosti a genderového uspořádání	55
2.6 Být ženou, být mužem – genderová identita a kontexty její tvorby	58
2.7 Názory na genderové role v Česku	59
2.8 Genderová vnímavost ve výcviku rodinných terapeutů	62
2.8.1 Terapeutky a terapeuti, klienti a klientky	62
2.8.2 Zkoumání osobních témat	63
2.8.3 Rodiny, kde tradiční scénáře života mají příliš velkou sílu – rizika úzce definovaných genderových rolí	65
2.8.4 Gender jako třetí člen párových vztahů – loajalita a paradoxy tradičních konstrukcí	71
Závěr	73

3. Komunikace	75
3.1 Roviny komunikace	75
3.1.1 Komunikace o věcech – komunikace o vztazích	76
3.1.2 Text – kontext	77
3.1.3 Komunikace – metakomunikace	77
3.1.4 Verbální komunikace – nonverbální komunikace	78
3.1.5 Explicitní komunikace – implicitní komunikace	78
3.1.6 Rozhovor – diskurz	79
3.2 Mocné formy komunikace	80
3.2.1 Rituál	81
3.2.2 Mýtus	83
3.3 Osvobozující formy komunikace	85
3.3.1 Dekonstrukce	85
3.3.2 Převyprávění	86
3.4 Terapeutický rozhovor	87

ČÁST II. RODINY

4. Rodiny, jejich formy a proměny	91
4.1 Formy rodin	91
4.1.1 Tradiční a netradiční formy rodin	92
4.2 Kulturní odlišnosti rodin v Česku	95
4.2.1 Úplné rodiny většinové společnosti jsou také různé	96
4.2.2 Rodiny s chronickým konfliktem	96
4.3 Konflikt partnerů, předrozvodová situace	97
4.3.1 Otázka přijetí rozvodu partnerky	97
4.3.2 Utajování před dětmi a sdělování dětem	98
4.4 Terapeuti a rozvodová situace	98
4.5 Proces rozvádění – soukromé a veřejné loučení, legální a psychologický rozvod	99
4.5.1 Rozvodové napětí a děti	100
4.6 Po rozvodu	101
4.6.1 Kontakty s rodičem, který nežije s dítětem	101
4.6.2 Závažné spory o děti	102
4.6.3 Co pomáhá dětem po rozvodu	103
4.7 Minoritní formy rodin	104
4.7.1 Samostatní rodiče a děti (neúplná rodina)	104
4.7.2 Nové rozšířené rodiny	105
4.7.3 Trigenerační rodiny, prarodiče v rodičovských rolích	107
4.7.4 Bezdětné rodiny	109
4.7.5 Adoptivní rodiny a další sociálně tvořené formy rodin	110
4.8 Otázky adoptce mimo manželství, adoptce jednotlivcem, adoptce homosexuálními partnery	111
Závěr	112

5. Rodiny v průběhu času, metafory a realie vývoje rodin, genealogie	113
5.1 Metafory, podle kterých žijeme	113
5.1.1 Cesta životem	113
5.1.2 Cyklus života	114
5.1.3 Cyklus rodin klientů a terapeutů	115
5.2 Cyklus vývoje rodin se proměňuje	115
5.2.1 Genderové aspekty vývoje rodin	116
5.3 Nejen metafory, také realie, proměňování cyklu rodinného života od počátku 20. století	116
5.3.1 Využívání pojetí cyklu rodinného života	117
5.4 Genealogie	117
5.4.1 Co se předává, významy genealogie	118
5.4.2 Podobnosti a jejich významy	118
5.4.3 Práce s genealogií	119
5.4.4 Genealogické zkoumání spíše historické – práce s genealogickými údaji	120
5.4.5 Genealogie jako zdroj příběhů (využívání narativních prvků v práci s genealogií)	123
5.4.6 Vztah k vlastní genealogii	123
Závěr	124
Příloha: Genealogické značky	125

ČÁST III. PRAXE

6. Průběh terapie	129
6.1 První rozhovor	129
6.1.1 Novost situace při prvním rozhovoru	129
6.2 Cíle prvního rozhovoru	130
6.2.1 Vzájemné seznámení terapeuta a rodiny, terapeutické prostředí	130
6.2.2 Vytvoření důvěry v terapeutický proces	131
6.2.3 Získání informací, počátek nosného příběhu	131
6.2.4 Dohoda o dalším postupu, kontrakt, „zakázka“	131
6.3 Průběh terapie	133
6.3.1 Koho pozvat k prvnímu rozhovoru	133
6.3.2 Výchozí situace	134
6.3.3 Počátek terapie – uvítání	135
6.3.4 První otázky	136
6.3.5 Dohoda o pokračování terapie	140
6.4 Pokračování terapie – pokrok či stagnace	141
6.5 Intervence	142
6.5.1 Terapeutické poselství	144
6.5.2 Terapeutický úkol	145
6.6 Změna pohledu terapeuta – spolupráce v týmu, konzultace, supervize	147
6.7 Ukončení terapie	147
6.8 Hodnocení terapie	148
6.9 Terapeutický vztah	149

7. Terapie partnerských dvojic	153
7.1 Partnerská dvojice a moře příběhů	153
7.2 Dvojice v konfliktu	154
7.3 Dvojice, kde je jeden partner pacientem	156
7.4 Dvojice se společným rodičovským problémem	158
7.5 Dvojice před důležitým rozhodnutím	159
7.6 Základní terapeutické postupy	160
7.6.1 Neutralita	160
7.6.2 Aktivita terapeuta	161
7.6.3 Kompromis a shoda	161
Závěr	162
8. Systemická práce s jednotlivcem	163
8.1 Kdy pracujeme s jedním klientem?	163
8.2 Výhody a nevýhody individuální terapie	164
8.3 Terapeutické postupy v systemické individuální terapii	165
8.4 Klienti se specifickými problémy	167
8.5 Meze a rizika systemické práce s jednotlivcem	169
9. Děti v rodinné terapii	171
9.1 O dětech, bez dětí, s dětmi	171
9.2 Setkávání s dětmi a jejich rodiči	173
9.3 Terapie rodin s malými a staršími dětmi	174
9.3.1 Nejmladší děti a jejich rodiče v terapii	174
9.3.2 Rodiny se školáky	178
9.3.3 Terapie s dospívajícími a jejich rodinami	182
9.4 Těžké situace v terapii rodin s dětmi	185
9.4.1 „Jdi si za ním...“	185
9.4.2 „Aby si o sobě moc nemyslel...“	185
9.4.3 „To jí nemůžu říct...“	185
9.4.4 „Musela jsem slíbit, že vám to neřeknu...“	186
9.4.5 „Tam mne nedostanete...“	187
10. Psychosomatické pacienti	189
10.1 Mají tělesné nemoci tělesné příčiny a psychické problémy psychické příčiny?	190
10.1.1 Jazyky nespokojenosti – rodiny citlivé na pocity, rodiny citlivé na bolesti těla	190
10.1.2 Somatizace	191
10.2 Terapie	192
11. Ne všichni klienti jsou YAVIS (méně nadějní klienti bývají pro terapeuta obtížnější)	197
11.1 Ti, co jsou a nejsou YAVIS	198
11.2 Stáří, seniorství nebo pozdní dospělost?	199
11.2.1 Kdy stáří začíná?	199
11.2.2 Kdy se člověk cítí být starý?	199
11.2.3 Jak poznáme, že je někdo starý?	199

11.2.4	Senioři a psychoterapie	200
11.2.5	Jsou staří lidé sociálně vylučováni?	200
11.2.6	Jaké máme zkušenosti se staršími klienty	200
11.2.7	Snahy o tematizaci stáří, o pozitivní konstrukci stáří a o tvorbu aktivní komunity	201
11.3	Nemluvní a verbálně málo zdatní	203
11.4	Rodiny, kde je člen s mentální retardací	205
11.5	Neúspěšní (mnohočetně znevýhodněné rodiny)	207
11.5.1	Co znevýhodňuje?	209
	Závěr	213
12.	Ztráty	215
12.1	Terapeutické zdroje při práci s lidmi, kteří utrpěli bytostnou ztrátu	216
12.1.1	Co vůbec může terapie nabídnout?	216
12.1.2	Stadiální pojetí	216
12.2	Jak rodiny tvoří rituály loučení a vzpomínání	221
12.3	Děti a bytostná ztráta	221
12.4	Genderové aspekty reakcí zármutku (rodina po smrti adolescentky)	224
12.5	Reakce okolí na zármutek pozůstalých	226
12.6	Oprávnění k zármutku (ztráta nenarozeného dítěte)	227
12.7	Jak se mluví o smrti – příběh o tragické události	228
	Závěr	232
13.	Násilí	235
13.1	Ubývá násilí v rodinách?	235
13.1.1	Ingerence státu – posilování legislativních norem rodinného soužití	236
13.1.2	Demokratizace rodiny – posilování vědomí hodnoty a důstojnosti života všech členů rodiny	236
13.1.3	Objev modelu vztahu, kde mohou oba vyhrát – hry s nenulovým výsledkem	236
13.1.4	Posilování rozsahu, ale i významu a schopnosti empatie	237
13.1.5	Otázky rodičovské autority	237
13.2	Násilí je systemický problém	240
13.2.1	Systemické porozumění násilí a koordinace na úrovni osob a institucí	240
13.3	Tělesné násilí	244
13.3.1	Otázky společenské tolerance a tolerance terapeutů	244
13.3.2	Postoje terapeutů v případech tělesného násilí – odlišení odpovědnosti a porozumění	245
13.3.3	Násilí v partnerských vztazích	246
	Závěr	252
14.	Etické otázky rodinné terapie	255
14.1	Existuje specifická systemická nebo rodinně-terapeutická etika?	256
14.2	Kdo může terapii hodnotit, mít na ni nějaký názor?	261
14.3	Za co je terapeut zodpovědný?	263

Slovo na konec – česká scéna rodinné terapie	265
Jak se tvořila komunita rodinných terapeutů: Bošovy semináře Dubí People a Kontext	265
„Pattern which connects“ WFTC 1987	266
Jan Špitz: Jak učil a nepoučoval...	266
...elegantně organizoval odbornou činnost	266
...poznal, co je ve světě	267
„Změnu v terapii nelze způsobit, ale stává se...“	267
Výrazné osobnosti české scény	267
Odborná literatura	269
Věcný rejstřík	273
Jmenný rejstřík	279